

Ədəbiyyat üzrə otuz altıncı nobelçi

ROJE MARTEN *dü QAR*

BOZ DƏFTƏR

III. Xanım de Fontanen
cənab Tibonun yanına gəlir

İnspektorun kabinetini vidalafmadan, az qala dabannına tüpürüb tərkd etdikdən iki saat sonra kindən kömək istəyəcəyini bilməyən xanım Fontanen cənab Tiboya yaxınlaşmaq fikrinə düşdü, amma içindəki səs ona bu fikirdən daşınmadığı

Tibo ailəsi

piçildadı. Dəfələri risk etmək sevədsəniz yayındırmaq istəyən içindəki səsi bu dəfə də qəhrəmanlıq kimi qəbul etdi və o səsə abanıyət verədi.

Tibonun evində əsl ailə şurası toplanmışdı. Abbat Bino Universitet kütəxanası sahər ertədən, özü də başlıyılı gəlmişdi, onun ardınca telefonla xəbər verildikdən sonra Paris arxivçisi kopunun şəxsi katiibi, cənab Tibonun və ailənin keşiş dostu abbat Vekar gəlib özünü çatdırmışdı.

Cənab Tibo şəxsi yazı mənasının arxasında oturdugundan lap məhkəmə sədrini xatırladırdı. O, gecəni pis yatdığından sifəti adı vaxtlarından daha solğun görünürdü. Sol tərəfində onun katiibi, ağsaçlı, cirtəndəy, eynəklili cənab Şal əyləşmişdi. Fikirləri görünən Antuan kitab şafına dirsəkəlinə ayaq üstə dayanmışdı. Evdə yur-yığış saati olmağınə baxmayaraq, həttə mədzəli də çağırılmışdır, ceyinə qara merinos dərindən örtük atan sakit və diqqətli qadın oturdugı kreslonun dirsəklərinə söykənmişdi; ağ telləri alınma sanki yapışqanla yapışdırılmışdı, ürək baxışları gah bu, gah o biri keşişə zillənirdi. Abbatları divar sobasının hər iki tərəfinə qoyulmuş hündür arxalığı kreslolara oylşdırmışdılar.

Ailənin adının bu mənfur hadisədə hallanmasının qarşısını almağın nəyin bahasına olursa-olsun, bütün vasitələrə əl atmaq mənim üzərimə düşmürmü? Məgər mənim əsas vəzifəm heç vaxt heç kəsə bu ailəyə çirkab yaxınlaşmaq imkan verməmək, surf təsadüfi münasibətlərə görə, - sərt danışdıgım üçün üzrlü sayın, - bu ailəni bütün hücumlardan qorumaq deyilmə?

Antuanın apardığı araşdırmaların notecolirini açırdığıqan cənab Tibo düşüydü durumdan sığınatılmayacağına başladı. O, ətrafındakı adamlarına ona qarşı çox itinasıbetindən həzz alırdı. Lakin keşiş olmağı qəfilədən onun vicdanını oyatdı: görəsən, o zavallı uşağı münasibətdə atalıq borcunu yerinə yetiribmi? Bilirdimi no cavab versin. Fikirləri bir-birinə qarışmışdı: oğor o balaca hugenot olmasaydı, hər şey öz yoluyla gedərdi?

"Tibo ailəsi" nə və 1918-ci il 30 oktyabr tarixində hərbi hospitaldakı ölümüylə saf, mübariz bir ürəyin susmasına səbəb olan Pyer Marqaritisin əsiz xatirəsinə ithaf edirəm

-Bu Fontanena kimi yaramazları, - oturdugı yerdən qalxıb donquldanaaraq dedi, - xüsusi nəzarət altında saxlamaq lazımdır. Məgər övladlarımızın belə axmaq vordışlora yoluxmağını qəbul etmək olar? - Əllərini belinə qoyub gözələrini yuman cənab Tibo məsanın yanında var-göl eləməyə başladı. Düzüdü, kongressə gedə bilməməyi

Romanın parçası

1937: Roje MARTEN *dü Qar*

-Mən ordan bir sətir də oxuyan deyilm, cənablar. Özünün xəbəri olmadan uşağın sirlərinə müdaxilə etmək, ona fikirlərini izah etməkçün imkən yaratmaq, düz deyil! Mən onlarla belə raftar eləməyə alışmamışam.

mək olar, cənablar! Kimliyindən asılı olmayaraq, qadınlara hörmət etmək bizim borcumuzdur. Bu qadına üstölik holo anadı!

-Neca? Ana? - Cənab Şal o qoradından mızıldandı ki, elə bil özü-özüylə danışdı.

Cənab Tibo dedi:

-Xanım deyin, buyursun.

Qonaq qulluğunun müşayiyyəti içəri girəndə Tibo ayağa qalxıb tənənlənmiş şəkildə tozım etdi.

Xanım de Fontanen burada bəlo bir comiyyotlu qarşılaşacağına düşündü. Bir anlıq torəddə icinidən sonra mədzəle tərəf getdi; protestant qadının ona yaxınlaşdığı görün mədzəle yerindən sıradı və ürək baxışlarla ona baxdı; indi onun gözələrində yorğunluq hiss olunurdu, indi bu gözələr xüsusən maral baxışlarındən çox, qıyır toyuq gəlmələri xatırladırdı.

-Səh etmirəm, xanım Tibo?

-Xanım de Fontanen mızıldandı.

-Xeyr, xanım, - Antuan müdaxilə edək dedi. - Bu xanım mədzəle de Vezdir, özü də anam dünyasını dəyişdiyi gündən bəri artıq onun dörd il olar ki, bizimlə bir yerdə yaşayıb və mənə də, qardasıma da o böyüdü, torbiyə verib.

Cənab Tibo kişiləri təqdim etdi:

-Cənab, sizi qəfil narahət ediyim üçün gərkə mani bağışlayasız, xanım de Fontanen sənsindəki səmmiyyoti qoruyub saxlamağa çalışaraq, baxışlarını ona zilləyib dedi. - Bilmək istəyirdim ki, səhərdən bəri... Biz kədərli sizlə eyni cür yaşayıyıq, cənab və mən fikirləşməyi ki, yaxşı olar... səyiorimizti birləşdirək. Məgər mən düş fikirləşmərim? - O, xoş və kədərli bir tobəssümü əlavə etdi. Amma onun səmmi baxışları cənab Tibonun siqneri qayıtdı.

Bundan əvvəlki səhəbatləri araya münasibən soyuqluq çiləso belə, onun qaşabaqlı və dürüst baxışları holo də öz cazibəsini itirmişdi və bundan arxıyılanca qadın gözələrini Antuanə dikdi. Əslinə qalsın, qadın otaza gran andan etibarən Antuan da öz-özülüyündən aranda nəsə daxili, anlaşılmaq bir bağılıq olduğuna hiss etmişdi. Antuan qadın yaxınlaşdı.

-Bos bizimlə xalca xəstərim indi özünü necə hiss edir?

Cənab Tibo onun sözünü kəsdi. Başını bulayıb, dişini dişinə sıxıb bu hərəkətiylə əsəblərini bağmağa çalışdı. Sonra bütün bədoniyyə xanım de Fontanena tərəf çevrilib hər sözünə xüsusi vurğu edərək danışmağa başladı.

-Xanım, bura toplaşanlardan fərqli olaraq mənim sizin həyəcanınızı anlamağımı hiss edirsinizmi? Elə sizdən bir qədər əvvəl bura toplaşan cənablara demişəm ki, həmin o binəva körpələri ürək ağrısız xatırlamaq olmur. Amma xanım, bir saniyə belə tərəddüd etmədən qeyd etmək istəyirəm ki, birgə fəaliyyət məsələsi alınan iş deyil. Əlbəttə, hərəkət etmək lazımdır, elə cləmək lazımdır ki, onları tapsınlar, amma sizcə, bu axtarışları ayrı-ayrılıqda aparmaq daha yaxşı nəticə verməzmi? Başqa sözlə desək, jurnalistlərin nəzakətsizliyindən ehtiyat etmək lazım deyilmi? Sizinlə sadə, heç bir bəzək-düzəksiz danışmağımdan qətiyyətlə təəccüblənməyən, hər kəs mənim yerimdə olsaydı, ehtiyatı əldən verməz, ictimai fikri və mətbuatı belə məsələlərdə xüsusi nəzarətə götürərdi... Məgər mən özümə görə ehtiyat edirəm? Əlbəttə ki, yox! Şükür Allaha ki, mən düşmən partiyasının mənə qarşı irəli sürə biləcəyi bütün o xırda-xuruş cəfəngiyatlardan xeyli yüksəkdəyəm. Amma onlar mənim simamda xidmət etdiyim müqəddəs bir işə kölgə salmaq istəyirlər. Və bundan əlavə, məni oğlumun taleyi də çox narahat edir. Ailəmin adının bu mənfur hadisədə hallanmasının qarşısını almaq üçün nəyin bahasına olursa olsun, bütün vasitələrə əl atmaq mənim üzərimə düşürmü? Məgər mənim əsas vəzifəm heç vaxt heç kəsə bu ailəyə çirkab yaxmağa imkan verməmək, sırf təsadüfi münasibətlərə görə, - sət danışdığım üçün üzrlü sayın, - bu ailəni bütün hücumlardan qorumaq deyilmi? - Bir anlıq kirpiklərini qaldırıb abbat Vekara baxdı:

-Bəlkə siz başqa cür fikirləşirsiniz, cənablar?

Xanım de Fontanenin rəngi ağardı. O, gah abbatlara, gah madmazelə, gah da Antuana baxdı; onun baxışları lal simalara toxunub donurdu. Ucadan dedi:

- Görürəm ki, cənab... - Boğazı qurdu, özünü ələ alıb davam elədi: - Görürəm ki, cənab Kiyara yönəlmə şübhələr... - Ani olaraq susub, davam etdi: - Bu cənab Kiyar dediyimiz adam çox murdar adamdır, bəli-bəli, çox murdar adamdır! - Nəhayət, sözünü bitirib acı təbəssümlə gülümsündü.

Cənab Tibonun sifəti dəyişmədən qalmışdı; quruyub qaxaca dönən əli zorla abbat Binoya tərəf qalxdı, sanki bu hərəkətiylə onu özünə şahid tutmaq istəyirdi. Abbat sandıqtulası kimi çilgünlüqlə döyüşə atıldı:

-Xanım, nəzərinizə çatdırmaq istədik ki, cənab Kiyar barədə ittihamlarınız və təhqirləriniz əslində oğlunuza aid təhqir və ittihamlardır...

Abbat Binonu baxışlarıyla süzən xanım de Fontanen yenə əvvəlki kimi hisslərinə güvənib üzünü abbat Vekara tutdu. Vekarın üzündə qəribə bir məmnunluq hiss olunurdu. Donuq baxışlarından, keçəlinin böyür-başına sərələnməmiş olan qalan saçlarını uzatmağından abbata təxminən əlli yaş vermək olardı. Kafir bir qadının lal baxışlarını cavabsız saxlamaq olmazdı:

-Bu söhbətin sizin üçün necə ağır olduğunu biz hamımız çox yaxşı başa düşürük, xanım. Oğlunuza qarşı göstərdiyiniz etibar və inam sadəcə olaraq hörmətə layiqdir... Və böyük hörmətə layiqdir. - Abbat əlavə elədi; onun danışarkən şəhadət barmağını dodağına toxundurmaq kimi bir şəkəri vardı. - Amma, xanım, təəssüf ki, faktlar...

-Faktlar, - abbat Bino səsini qaldırıb şit-şit irişdi və yoldaşının sözlərinə qüvvət verərək əlavə etdi, - icazə verin sizə deyim ki, xanım, faktlar qətiyyətlə ürəkəçən deyil.

-Xahiş edirəm, cənab, - xanım de Fontanen pıçıldayaraq üzünü ona tərəf çevirdi.

Amma abbat artıq susmaq fikrində deyildi.

-Yeri gəlmişkən, bu da sizin üçün dəlil! - Az qala çıxıraraq danışan adam slyapasını əlindən yerə salıb qurşağından kənarı qırmızı haşiyəli boz dəftər çıxartdı. - Siz bircə bura baxın, xanım:

düzdür, bu sizin fikirlərinizi alt-üst edəcək, amma hesab edirik ki, gözlərinizin açılmağı üçün bunun sizə faydası da dəyə bilər!

Abbat xanım de Fontanenə tərəf iki addım atıb onun dəftərə baxması üçün şərait yaratmağa çalışdı, amma qadın ayağa qalxdı.

-Mən ordan bir sətir də oxuyan deyiləm, cənablar. Özünün xəbəri olmadan uşağın sirlərinə müdaxilə cləmək, ona fikirlərini izah etməkcün imkan yaratmamaq, düz deyil! Mən onlarla belə rəftar cləməyə alışmamışam.

Qadına doğru uzanan əli havada qalan abbatın incə dodaqlarına zəhərli bir təbəssüb qondu.

-Biz sizi buna məcbur cləmirik, - nəhayət, istehza dolu səsle dedi.

Dəftəri masa üstə qoyub slyapasını götürəndən sonra qayıdıb yerində əyləşdi. Antuanın ürəyindən çiyindənə yapışmış onu bayıra tozlamaq keçdi. Onun narazılıq dolu baxışları ani olaraq abbat Vekarın baxışlarıyla toqquşdu və o baxışlardakı rəğbəti görənt Antuan özünü ələ aldı.

Lakin xanım de Fontanenin də davranışı dəyişdi: başını dik tutaraq sanki hər kəsə meydan oxuyan qadın əvvəlki kimi kreslodə əyləşən cənab Tiboya yaxınlaşdı.

-Bu mübahisədən bir şey çıxmıyacaq, cənab. Mən sadəcə olaraq, sizin hansı tədbirlər görmək istədiyinizi öyrənməyə gəlmişəm. Ərim hal-hazırda Parisdə deyil, ona görə də ancaq öz gücümə arxayın ola bilərəm... Hər şeydən əvvəl demək istədiyim odur ki, polisə yardımına güvənmək yersizdir...

-Polisni? -cənab Tibo onun sözünü kəsib əsəbiliklə ayağa qalxdı. - Xanım, doğrudanmı siz elə güman cləyirsiz ki, bu anlarda bütün departamentlərin polis qüvvələri hərəkətə keçməyib? Şəxsən mən özüm səhər tezdən prefektin dəftərxana rəisinə zəng vurub bütün lazımi tədbirlərin görülməsiylə bağlı xahiş cləmişəm - təbii ki, məsələni maksimum sirt saxlamaq şərtiylə... Mən Mezon-Lafitta şəhərinin meriyasına teleqraf göndərmişəm və xəbərdarlıq etmişəm ki, qaçanlar yaxşı bələd olduqları o yerlərdə də gizlənə bilənlər. Dəmiryol şirkətlərinə, sərhəd postlarına, dəniz limanlarına da xəbərdarlıq edilib. Düzünü deyim ki, xanım, bu məsələni mümkün qədər sirt qalmasını mən özüm də çox istəyirəm, amma yaxşı olmazdımı ki, o yaramazları tutub, qollarını qandallayıb jandarmaların müşayiətiylə geri qaytaraydılar? Məgər bu, bir daha bizim bu bədbəxt ölkədə hələ də haqq-ədələt olduğunun göstəricisi olmazdı?

Xanım de Fontanen cavab vermədən vidalaşmış qapıya doğru getdi. Cənab Tibo birdən nəsə xatırladı:

-Hər halda, bir şeyə arxayın ola bilmərsiniz, xanım, əgər hər hansı bir təzə məlumat olsa, oğlum əlüstü sizə xəbər çatdıracaq.

Başını xəfifcə əyib təzim clədi və Antuanın müşayiətiylə otaqdan çıxdı, onun ardınca cənab Tibo da otağı tərk etdi.

-Hugenot! - qadın qapının arxasında gözəndən itən kimi abbat Bino hırıldayaraq dedi.

Abbat Vekar onun bu hərəkətini cavabsız qoya bilmədi.

-Necə? Hugenot? - donquldanaraq geri çəkilən abbat Şal sanki Varfolomey gecəsində kimisə tapdayıb diksindi.

Rus dilindən tərcümə edən:

Əyyub QIYAS

